

ЗАКОНИ ПРО УТРИМАННЯ ПОВНОЛІТНІМИ ДІТЬМИ СВОЇХ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ БАТЬКІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ США ТА УКРАЇНИ¹



К. С. ПІРСОН²
*професор права Школи права Дікінсона
(Державний університет Пенсильванії, США)*

I. ВСТУП

У Сполучених Штатах Америки сімейні матеріальні зобов'язання, насамперед, регулюються штатом, а не федеральним урядом. Норми права зазвичай закріплені в законах штату, а не в судовій практиці. Усі п'ятдесят штатів мають закони, які зобов'язують певну категорію повнолітніх осіб піклуватися, утримувати або матеріально допомагати іншим членам сім'ї³.

Закони штату передбачають присудження аліментів у декількох випадках: на користь одного з подружжя в разі розлучення («подружнє утримання»), та користь неповнолітніх дітей («аліменти» або «утримання дітей»)⁴. Крім того, за законом у деяких випадках батьків можуть також зобов'язати утримувати повнолітніх дітей-інвалідів⁵.

У деяких штатах існує додаткова категорія, що стосується матеріального утримання. Закони штату, які зобов'язують повнолітніх дітей утримувати батьків, іноді називаються законами про «батьківське утримання», «сімейну відповідальність», «підтримку сім'ї», або «утримання батьків дітьми», остання назва буде використо-

¹ Деякі ідеї цієї статті будуть опубліковані восени 2012 р. у журналі *Elder Law Journal*, University of Illinois School of Law.

² Моя глибока вдячність і подяка професорові В. Е. Батлеру за його переклади Сімейного кодексу України англійською; Н. Давидовій, запрошеному науковому співробітнику Університету штату Пенсильванія, за дослідження і переклад українських судових справ; а також науковим співробітникам Університету Дікінсон штату Пенсильванія — К. Колін (випуск 2012 р.) та Ш. Хані (випуск 2013 р.) за їхню важливу роботу над таблицею.

³ *Clark H. H. The Law of Domestic Relations in the United States.* — 2nd ed. — St. Paul, MN : West Publishing Co., 1988. — Розділи 6, 16, 17.

⁴ Там само.

⁵ *Buhai S. L. Parental Support of Adult Children with Disabilities // Minnesota Law Review.* — 2007. — Vol. 91. — P. 271.

© К. С. Пірсон, 2012

вуватися в цій статті. Трохи більше половини американських штатів (плюс Пуерто-Ріко в якості території США) мають закони, які в теорії зобов'язують повнолітніх дітей виплачувати матеріальну допомогу своїм батькам. У цій статті пропонується типовий закон про «утримання батьків дітьми» (розділ II), а також розглядається практичне застосування законів про «утримання батьків дітьми» в США (розділ III). Крім того, у цій статті порівнюються закони про утримання батьків дітьми у Сполучених Штатах та в Україні (розділи II та III)¹.

Сучасні закони про утримання батьків дітьми в США мають історичне коріння в Англії за часів правління королеви Єлизавети, коли було прийнято ряд законів про бідність, потім американські колонії запровадили свої правила про бідність². Свого часу аж 45 з 50 штатів США мали закони про утримання батьків дітьми³. У деяких випадках ці закони створювали взаємні зобов'язання щодо матеріальної допомоги, причому не лише стосовно повнолітніх дітей і їх батьків, а й також щодо онуків та бабусь/дідусів. Однак відповідне формулювання, яке включало бабусь і дідусів, було загалом скасоване в середині ХХ ст.⁴.

Незважаючи на довгу історію цих законів, які зобов'язували утримувати незможних батьків, як описано в розділі IV цієї статті, примусове виконання таких законів є відносно рідкісним явищем, особливо порівняно із законами про утримання неповнолітніх дітей або подружнє утримання. Протягом останніх п'ятдесяти років (починаючи з 1960-х рр.), тобто того часу, протягом якого кількість випадків примусового виконання законів про утримання неповнолітніх дітей або подружнє утримання значно зросла, ті закони, що зобов'язують утримувати батьків, часто залишалися непоміченими як окремими громадянами, так і судами США.

Можуть існувати нові причини, за якими звертаються до американських судів з метою примусового застосування законів про утримання батьків дітьми. «Бєбі-бумери» (особи, які народилися в період демографічного вибуху після Другої світової війни між 1946 і 1964 рр.) стали досягати пенсійного віку, створюючи величезний попит на дорогу медичну допомогу та довгостроковий догляд, особливо пов'язаний із слабоумством. За оцінками Американського національного інституту охорони здоров'я сьогодні п'ять млн американців страждають на хворобу Альцгеймера, та до 2050 р. їх кількість може подвоїтися.

Витрати на охорону здоров'я та довгострокове медичне обслуговування для літніх людей є тими факторами, що не досить добре передбачені традиційними методами визначення рівня бідності. В одному звіті сказано, що більше 16 %

¹ Для порівняння: територія України становить 603 550 квадратних кілометри, що приблизно відповідає площі штату Техас (696 200 квадратних кілометри) — другого за розміром штату США. Населення України в 2012 р. приблизно складає 45,8 млн., що приблизно дорівнює 15% від загальної чисельності населення США (313 млн.) (Держдепартамент США).

² *Buhai S. L. Parental Support of Adult Children with Disabilities // Minnesota Law Review. — 2007. — Vol. 91. — P. 713.*

³ *Kline T. A. A Rational Role for Filial Responsibility Laws in Modern Society? // Family Law Quarterly. — 1992. — Vol. 26. — P. 196.*

⁴ *Hall K. L., Wiecek W. M., Finkelman P. American Legal History. — 2nd ed. — New York : Oxford University Press, 1996. — 45–46; Trattner W. I. From Poor Law to Welfare State: A History of Social Welfare in America. — 6th ed. — New York : Free Press, 1999. — P. 11.*

з 38 млн американців старших 65 років вже потребують матеріальної допомоги в рамках більш реалістичних переглянутих формул для визначення рівня бідності¹. Демографічна ситуація літніх громадян, особливо в поєднанні з економічним спадом, який почався в 2008 р., може вимагати перегляду законів про утримання батьків дітьми. У розділі V цієї статті розглядаються судові справи в штаті Пенсильванія, де треті особи (будинки для людей похилого віку) використовують закони про утримання батьків дітьми, щоб змусити повнолітніх дітей взяти на себе всі або частину витрат своїх батьків. У розділі VI цієї статті стисло показано, що відсутність національної узгодженості щодо питання застосування законів про утримання батьків дітьми може створити непередбачувані результати у різних штатах США, і це може збільшити ймовірність отримання несподіваних або несправедливих результатів. На завершення, у розділі VII автор пропонує питання до роздумів тим, хто приймає рішення, в обох країнах.

II. ПОРІВНЯННЯ АМЕРИКАНСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЗАКОНІВ ПРО УТРИМАННЯ БАТЬКІВ ДІТЬМИ

Закон про утримання батьків дітьми штату Вірджинія є типовим законом, існування якого можна простежити в історії до прийняття законів про соціальне забезпечення за колоніальних часів. Закон, кодифікований у Анотованому зведенні законів штату Вірджинія, розділ 20-88, розпочинається твердженням про загальне зобов'язання, обумовлюючи, що «це має бути... зобов'язанням усіх працездатних осіб старших 18 років після того, як ця особа достатньою мірою забезпечить свою власну сім'ю, допомагати та підтримувати свою матір/батька, якщо вона/він перебувають у скрутному становищі». Цей закон надає судам повноваження визначати та зобов'язувати робити виплати для батьків, у тому числі розподіляти витрати між кількома дітьми.

Закон штату Вірджинія дозволяє повнолітнім дітям висувати в якості заперечення такі аргументи, як батько/матір «залишив сім'ю або жорстоко поведився в минулому». Несплата аліментів на батьків є одночасно і цивільним правопорушенням, і кримінальним злочином.

Структура закону штату Вірджинія є типовою для законів інших штатів про утримання батьків дітьми. Зокрема, в таких законах закріплюється загальний обов'язок дитини перед батьками, підстави для відповідальності (наприклад, «обставини бідності чи нужденності»), винятки з обов'язку утримувати батьків (наприклад, дитина, про яку батьки не дбали в дитинстві), а також механізм для примусового виконання. У додатку до цієї статті міститься таблиця щодо штатів США (плюс Пуерто-Ріко і Вашингтон, округ Колумбія), яка посилається на 29 існуючих законів про утримання батьків дітьми.

Деякі штати, такі як Массачусетс і Північна Кароліна, передбачають лише кримінальні санкції за відмову від матеріального утримування батьків, тим самим позбавляючи батьків права на подачу цивільного позову проти повнолітньої дитини. Один штат, Айдахо, нещодавно скасував свій закон про утримання бать-

¹ Short K. U. S. The Research Supplemental Poverty Measure: 2010 [Електронний ресурс] // Сайт «Census Bureau». — Режим доступу : <http://www.census.gov/hhes/povmeas/methodology/supplemental/research.html>

ків дітьми (Зведення законів штату Айдахо § 32-1002, чинне з 1 липня 2011 р.). Автори законопроекту *Idaho Senate Bill 1043* пояснили, що цей закон застарів і може спантеличити потенційних претендентів на соціальне забезпечення або догляд у будинку для людей похилого віку.

Для порівняння: українське законодавство також встановлює загальне зобов'язання повнолітньої дитини перед батьками і надає судам повноваження щодо забезпечення примусового виконання обов'язку. Стаття 172 Сімейного кодексу України передбачає «обов'язок дитини, повнолітніх дочки та сина піклуватися про батьків». Здається, що ч. 1 ст. 172 є твердженням як про моральні зобов'язання, так і про матеріальну відповідальність, проголошуючи, що: «Дитина, повнолітні дочка, син зобов'язані піклуватися про батьків, проявляти про них турботу та надавати їм допомогу». Частина 3 ст. 172 дозволяє примусове виконання матеріальних зобов'язань за умови, що: «Якщо повнолітні дочка, син не піклуються про своїх непрацездатних, немічних батьків, з них можуть бути за рішенням суду стягнуті кошти на покриття витрат, пов'язаних із наданням такого піклування».

Українське законодавство більше деталізує матеріальні зобов'язання дітей щодо батьків у статтях 202–206 Сімейного кодексу України. У цих статтях український закон дозволяє суду присуджувати аліменти у визначеній грошовій сумі і/або в якості відсотка від заробітку з урахуванням матеріального та сімейного стану сторін. Якщо хтось із батьків є важко хворим або інвалідом, суд може також прийняти рішення про те, що дитина з достатнім заробітком або доходом повинна покривати витрати на лікування і догляд за батьками. Українське законодавство визнає дві обставини, які звільняють від такої відповідальності. Відповідно до ч. 2 ст. 202 Сімейного кодексу України дитина не зобов'язана утримувати батьків, які були позбавлені батьківських прав за рішенням суду. І відповідно до ст. 204 Сімейного кодексу України дитину може бути звільнено від обов'язку утримувати батьків або оплати витрат, «якщо буде встановлено, що мати або батько ухилялися від виконання своїх батьківських обов'язків».

Таким чином, проста мова законів штату Вірджинія (та інших штатів США, як зазначено в таблиці) і законодавства України є схожою стосовно питання про те, чи повнолітні діти мають юридично закріплений обов'язок надавати матеріальну допомогу батькам, які не в змозі утримувати себе самостійно.

III. ПОРІВНЯННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНІВ ПРО УТРИМАННЯ БАТЬКІВ ДІТЬМИ

Як показано в поданій таблиці, лише 29 з 50 штатів нині мають певну форму законів про утримання повнолітніми дітьми своїх малозабезпечених батьків. Як було пояснено американськими судами в таких справах, як *Sharpe v. Sharpe*¹, не існує загального зобов'язання за загальним правом про утримання повнолітньою дитиною батьків. Таким чином, за відсутності такого закону, малозабезпечені батьки в США не мають права подавати позов до повнолітньої дитини про

¹ *Sharpe v. Sharpe*, 163 A.2d 923, 924-5 (Вищий суд штату Пенсильванія, 1960 р.).

матеріальну підтримку. У поданій таблиці міститься посилання на нещодавні судові справи, де батькам було присуджено утримання від дітей та справи, де обґрунтовується відмова такого присудження.

У 29 штатах апеляційні суди рідко розглядають питання про утримання батьків дітьми, а у 27 штатах не існує офіційно зареєстрованих рішень, якими за останні 30 років і більше присуджувалося б утримання батьків повнолітніми дітьми. Наприклад, штат Вірджинія, як описано вище, має давній закон про утримання батьків дітьми, який можна використати для того, щоб зобов'язати повнолітніх дітей виплачувати допомогу для незаможних батьків. Дослідження юридичних баз даних *Lexis* та *Westlaw* щодо як офіційно, так і неофіційно опублікованих судових рішень відповідно до цього закону штату Вірджинія, свідчить про епізодичні випадки застосування цього закону. Проте за останні 50 років є тільки одне рішення суду нижчої інстанції, яким покладається матеріальна відповідальність на повнолітню дитину. Це справа *Peyton v. Peyton*¹, у якій один повнолітній син подав позов проти свого повнолітнього брата про стягнення частини витрат на утримання їх недієздатної матері у будинку для людей похилого віку. Брат неохоче робив добровільні внески в розмірі 150 доларів США на місяць на підтримку своєї матері, проте суд вирішив, що на основі відповідних доходів сторін відповідач також зобов'язаний сплатити своєму братові додаткові 8 000 дол. США на покриття попередніх витрат на догляд.

У Сполучених Штатах важко відслідкувати факти звернення до суду з метою примусового виконання законів про утримання батьків дітьми. По-перше, суди першої інстанції штату зазвичай не публікують свої рішення в офіційних виданнях. По-друге, на відміну від утримання дітей, закони про утримання батьків дітьми не мають єдиної ідентифікації, щоб допомогти дослідникам, які використовують неофіційні інструменти звітності. Таким чином, цілком можливим є те, що у судах першої інстанції штату розглядалися позови щодо утримання батьків дітьми, проте їх важко відслідкувати, оскільки справи часто завершуються мирною угодою. Тим не менше, малоімовірно, що існує значна кількість таких випадків через відсутність офіційної інформації про рішення в апеляційних судах. Крім того, пошук автором судових рішень за ключовими словами «батьківське утримання», «сімейна відповідальність», «підтримка сім'ї», або «утримання батьків дітьми» показує сотні справ, висвітлених в офіційних та неофіційних джерелах, проте ці справи зазвичай стосуються зобов'язання батьків виплачувати утримання неповнолітній дитині або зобов'язання чоловіка/дружини виплачувати подружнє утримання. Невелика кількість судових справ про стягнення матеріального утримання з дітей на користь батьків протягом останніх 30–50 років свідчить про те, що у більшості штатів США такі закони не застосовувались належним чином.

Для порівняння: в Україні дослідження, проведені на основі електронної бази даних на <http://reyestr.court.gov.ua>, яка охоплює судові справи, рішення у яких були винесені у 2004 р. та пізніше, показує 113 випадків застосування ст. 172 Сімейного кодексу України. Українські судові справи свідчать, що у випадку

¹ *Peyton v. Peyton*, 8 Va. Cir. 531, 1978 Va. Cir. LEXIS 19 (рішення суду першої інстанції від 1978 р.).

звернення до закону, суди покладають на повнолітню дитину обов'язок матеріальної підтримки батьків, які цього потребують. Приклади справ, розглянутих останнім часом відповідно до ст. 172 Сімейного кодексу України, включають у себе:

- у 2011 р. рішенням суду Хортицького району Запорізької області (справа № 2-2382/2011, рішення від 16 листопада 2011 р.) сина, який працював майстром на заводі, зобов'язали виплачувати одну чверть свого щомісячного доходу на утримання своєї матері, яка мала захворювання серця і нирок, оскільки вона потребувала медикаментів, харчів та іншої матеріальної допомоги;
- у 2011 р. рішенням суду Кіровського району Дніпропетровської області (справа № 2-824/2011, рішення від 10 травня 2011 р.) повнолітнього сина зобов'язали виплачувати 1 000 гривень щомісяця своєму літньому батьку-інваліду, що приблизно дорівнювало 125 доларів США на місяць. Суд зазначив, що батько, ветеран Другої світової війни, який має великі витрати на ліки та медичне обслуговування, неодноразово просив свого сина, директора обласного музично-драматичного театру, про надання матеріальної допомоги. Як повідомляється, син, який був одружений та не мав неповнолітніх дітей, відмовився. Сума одноразової щомісячної виплати за рішенням суду виявилася трохи меншою за чверть щомісячного доходу сина, який був за розміром 4 447 гривень;
- у 2010 р. рішенням суду Снігурівського району Миколаївської області (справа № 2-295/2010, рішення від 14 квітня 2010 р.) сина (який також мав платити аліменти на неповнолітню дитину) зобов'язали виплачувати третину свого доходу на допомогу батькові й матері, які стали інвалідами і проживали на пенсію на рівні прожиткового мінімуму, що дорівнював приблизно 200 доларів США на місяць;
- у 2009 р. рішенням суду Новомосковського району Дніпропетровської області (справа № 2-1863/09, рішення від 18 березня 2009 р.) сина зобов'язали відраховувати чверть щомісячного доходу на додаток до пенсії його розлученій матері, оскільки вона жила одна, їй не вистачало коштів на ліки та комунальні послуги;
- у 2009 р. рішенням суду Диканського району Полтавської області (справа № 2-322/09, рішення від 8 жовтня 2009 р.) суд зобов'язав сина робити одноразові виплати в українській валюті, приблизний еквівалент десяти доларів США на місяць, щоб допомогти своїм літнім батькам при покупці продуктів харчування та медикаментів.

За американськими стандартами відсоток доходу (від однієї чверті до однієї третини доходу повнолітньої дитини), який мав сплачуватися відповідно до рішення суду, у трьох з п'яти випадків виявляється напрочуд великою сумою. У цих випадках суди не повідомляли про загальний рівень заробітної плати повнолітньої дитини, лише відсоток до сплати. Однак доларовий еквівалент цього відсотка виявляється скромним за розміром і схожим на ту суму, яку було присуджено у двох інших українських судових справах. Наприклад, для аналізу першого зазначеного випадку, суд ухвалив рішення, відповідно до якого дитину зобов'язали сплачувати

чверть свого щомісячного доходу одному з батьків. За даними державної статистики (з якою можна ознайомитися на: <http://www.ukrstat.gov.ua/>) середня заробітна плата у 2011 р. для цього регіону Запорізької області в Україні становить 2 607 гривень на місяць. Чверть такого середнього щомісячного доходу (650 гривень) буде дорівнювати приблизно 81 долару США з використанням застосовного курсу 1 долар = 8 гривень. Такий розрахунок, звичайно, не враховує податки та ймовірність незареєстрованого доходу в Україні. Тим не менш, порівняно високий відсоток доходу, який присуджували до сплати в українських судах щодо батьківського утримання дітьми, свідчить про потенційні труднощі для повнолітньої дитини, які виникають унаслідок такого судового рішення. У той же час ці судові справи демонструють вплив бідності, а також важливість навіть декількох додаткових «доларів» на місяць для літніх батьків.

На додаток до обов'язку утримувати батьків, Цивільний кодекс України передбачає позбавлення спадкових прав у випадку, коли повнолітня дитина не забезпечувала батьків належною матеріальною підтримкою та увагою. Це може проілюструвати стислий опис нещодавніх судових справ в Україні:

- у 2010 р. рішенням суду Дніпровського району м. Києва (справа № 2-1905/09, рішення від 15 квітня 2010 р.) одну з двох дочок було усунуто від права на спадкування за законом, оскільки вона ухилялася від виконання обов'язку щодо утримання матері. Спадщина (у тому числі квартира та кошти на ощадному рахунку) перейшла до іншої дочки, яка надавала допомогу. Дані свідчать про те, що матір була непрацездатною через хворобу серця і померла у віці 89 років. У спадщині було відмовлено, навіть не зважаючи на свідчення дочки про те, що вона жила на великій відстані від матері, дійсно відвідувала свою матір, мала з нею хороші відносини, і що пропозицію про допомогу було відхилено ймовірно через вплив іншої дочки, яка проживала з матір'ю. Суд зазначив, що сини й дочки повинні піклуватися про батьків, проявляти про них турботу та надавати їм допомогу згідно зі ст. 172 Сімейного кодексу України;
- у 2009 р. рішенням суду Печерського району м. Києва (справа № 2-3842/09, рішення від 24 грудня 2009 р.) сусідів та його дружині, які надавали допомогу 90-річному чоловіку до моменту його смерті, було дозволено повністю успадкувати майно померлого відповідно до його заповіту. Суд відхилив позов сина про спадкування за законом, посилаючись на те, що син не дотримався зобов'язань, передбачених ст. 172. Суд зазначив, що доказами було встановлено, що батько переніс інсульт і був прикутий до своєї квартири. Телефонних дзвінків сина батькові було недостатньо, щоб показати, що той приділяв батькові потрібну увагу. Суд також відхилив докази того, що той факт, що син не відвідував батька, не можна пояснити тим, що син не знав про погіршення здоров'я батька, або тим фактом, що син мав хвору дружину і жив в іншому місті.

Дослідження автором українських судових справ є обмеженим, оскільки досліджувались не оригінальні рішення суду, а їх переклади. Таким чином, автор проявляє обережність у наданні зауважень. Однак можна побачити порівняно більш широке застосування законів про утримання батьків дітьми в Україні,

аніж у США. Зокрема, цю різницю можна пояснити історичною роллю *Medicaid* у США (програма медичної допомоги бідним, здійснюється на рівні штатів за фінансової підтримки федеральної влади) в оплаті медичної допомоги для бідних, а також як основного платника довгострокових витрат з догляду в будинках для людей похилого віку, як описано в наступному розділі.

IV. ВПЛИВ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ В США

Повнолітні діти в Сполучених Штатах часто забезпечують безпосередній догляд за старими батьками або, як варіант, повне або часткове фінансування допомоги, яка надається третіми особами. У 2011 р. дослідження Американської асоціації пенсіонерів, найбільшої американської правозахисної організації для літніх людей, свідчить про те, що «[д]воє з трьох (66 %) літніх непрацевдатних людей, які отримують [довгострокові послуги та підтримку] у домашніх умовах, отримують усі види догляду винятково від членів їх родин, в основному дружин і дорослих дочок»¹. Крім того, ще 26 % отримують «певне поєднання сімейної турботи та оплачувану допомогу, і лише 9 % отримують оплачувану допомогу»². Те саме дослідження показало, що в США «середньостатистична» особа, яка опікується літніми людьми, є 49-річною жінкою, яка працює поза домом і витрачає приблизно 20 годин на тиждень, надаючи безкоштовну допомогу з догляду за своєю матір'ю протягом майже п'яти років³. Приблизна вартість безкоштовної допомоги з догляду, яка надається членами сім'ї людям літнього віку в США, становила 450 млрд доларів США в 2009 р., порівняно з 375 млрд доларів США в 2007 р.⁴ За відсутності судових справ про примусове утримання батьків, логічно припустити, що така допомога повнолітніми дітьми має добровільний характер і надається через почуття власної відданості або моральних зобов'язань.

Дослідження показують, що закони про утримання батьків дітьми є незначним інструментом у наданні матеріальної допомоги літнім людям. У 1909 р. Комісія Англії, оцінюючи вплив старих англійських законів про утримання батьків дітьми, зазначила у звіті, що ці закони розглядалися як щось більш символічне, ніж практичне, а також було зроблено висновок, що нерівномірне застосування закону може призвести до неприємних наслідків⁵. Англія скасувала свої останні закони про утримання батьків дітьми в 1950-х рр.

У Сполучених Штатах закони про утримання батьків дітьми стали менш істотними після запровадження національної системи соціального забезпечення

¹ *Feinberg L., Reinhard S.C., Houser A., Choula R. Valuing the Invaluable: 2011 Update on The Growing Contributions and Costs of Family Caregiving.* — Washington, DC : AARP Public Policy Institute, 2011. — P. 8 [Електронний ресурс] // Сайт «AARP». — Режим доступу : <http://assets.aarp.org/rgcenter/ppi/ltc/i51-caregiving.pdf>

² Там само.

³ *Feinberg L., Reinhard S.C., Houser A., Choula R. Valuing the Invaluable: 2011 Update on The Growing Contributions and Costs of Family Caregiving.* — Washington, DC : AARP Public Policy Institute, 2011. — P. 1 [Електронний ресурс] // Сайт «AARP». — Режим доступу : <http://assets.aarp.org/rgcenter/ppi/ltc/i51-caregiving.pdf>

⁴ Там само.

⁵ *New Poor Law or No Poor Law, Being a Description of the Majority and Minority Reports of the Poor Law Commission.* — London : J.M. Dent & Co., 1909. — P. 107.

(1935 р.), яка забезпечує виплату будь-якій повнолітній людині, що заробила достатню суму протягом років працевлаштування. У 1964 р. США ввели національну систему медичного страхування для людей похилого віку, *Medicare*, а також комбіновану федерально-штатову систему надання лікувально-оздоровчих пільг, у тому числі довгострокову допомогу малозабезпеченим літнім людям та інвалідам, відому на національному рівні, як *Medicaid*. Зі збільшенням залежності від *Medicare* і *Medicaid*, знизилася ймовірність того, що особи будуть звертатися до суду з метою примусового стягнення витрат на батьків з дітей¹. Загальне економічне процвітання в другій половині ХХ ст., у тому числі право робітників претендувати на програми пенсійної допомоги, також, безсумнівно, служить для полегшення фінансової ситуації багатьох сімей.

Програми штатів і федеральні програм соціального забезпечення літніх людей є найбільш важливими у підтримці і захисті малозабезпечених людей похилого віку. Тим не менш, прецедентне право США демонструє прихильність населення до вирішення проблем людей похилого віку на приватному рівні окремих сімей, а не на рівні публічних соціальних програм. Виникло питання про те, чи повинні штати домагатися від повнолітніх дітей регресного відшкодування за соціальне забезпечення, яке виплачується їх батькам.

Історія законів штату Каліфорнія про утримання батьків дітьми демонструє спірність питання, чи утримання літніх людей повинно мати приватний чи публічний характер. Історія законів штату Каліфорнія про утримання батьків дітьми сягає 1872 р. Нині в силі є зобов'язання, передбачені Сімейним кодексом штату Каліфорнія § 4400. У справі *County of San Mateo v. Boss*², Верховний суд штату Каліфорнія спирався на конституційну теорію рівного захисту. Суд ухвалив, що оскільки 66-річна непрацездатна жінка, яка живе у власному будинку, щомісяця отримувала державні пільги «за віком», її син не мав регресного зобов'язання з повернення штату платежів на утримання матері. Хоча син мав постійну роботу механіка з достатнім рівнем заробітної плати та в нього не було жодних інших утриманців. Суд постановив, що «особа може мати право на отримання допомоги людям похилого віку, і в той же час не бути настільки малозабезпеченою, щоб діти були зобов'язані утримувати таку особу», відповідно до закону штату Каліфорнія.

Після рішення Верховного суду штату Каліфорнія 1971 р. орган законодавчої влади Каліфорнії вніс поправку до закону про утримання батьків дітьми з метою покладення на повнолітніх дітей обов'язку утримувати їх літніх батьків. Тобто повнолітні діти мають регресне зобов'язання з відшкодування витрат штату на соціальну допомогу, виплачену їх батькам. Такі зміни до закону обумовили взаємний обов'язок утримувати «нужденних» батьків або дітей, а не тільки тих, хто вважається «бідним». Тоді Верховний суд штату Каліфорнія прийшов до висновку, у справі *Swoap v. Superior Court*³, що змінена версія закону створила

¹ *Corning P. A. Report: The Evolution of Medicare, from Idea to Law* (Social Security Administration's Office of Research and Statistics, first released 1969) [Електронний ресурс] // Сайт «Social Security Online». — Режим доступу : <http://www.ssa.gov/history/corning.html>

² *County of San Mateo v. Boss*, 479 P.2d 654 (Суд штату Каліфорнія, 1971 р.).

³ *Swoap v. Superior Court*, 516 P.2d 840 (Суд штату Каліфорнія, 1973 р.).

підґрунтя для покладення на повнолітніх дітей обов'язку відшкодувати штату соціальну допомогу, надану їхнім батькам. Приймаючи рішення, суд скасував своє власне рішення у справі *Boss*, зазначивши, що «норми закону можуть призвести до тяжкого матеріального становища дітей, і ми співчуваємо таким дітям», проте «покращення матеріальної ситуації батьків» ми залишаємо органам державної влади штату.

У світлі сказаного і того факту, що закон про утримання батьків дітьми, § 4400, залишається у підручниках з права Каліфорнії, можна очікувати, що практика Каліфорнії буде мати судові справи, в яких батьки або штат прагнуть примусового виконання законів про утримання батьків дітьми. Однак у 1975 р. в законодавстві штату Каліфорнія знову відбулися зміни. Вони стосувались Кодексу законів про соціальне забезпечення, § 12350. Незважаючи на положення законів Каліфорнії про утримання батьків дітьми або інші положення про утримання членів сім'ї, родичі не могли бути притягнуті до регресної відповідальності за утримання малозабезпечених батьків, якщо хтось із батьків або інший член родини отримує соціальну допомогу. Ця історія мала б підірвати роль законів про утримання батьків дітьми. Не існувало жодної потреби малозабезпеченим батькам подавати скаргу в суд на дитину, яка не бажає надавати матеріальну допомогу, оскільки такі малозабезпечені батьки мають право на державне утримання. Якщо хтось із батьків мав право на державне фінансування, штат не мав права вимагати відшкодування від дитини. Таким чином, закон штату Каліфорнія про утримання батьків дітьми, як і раніше, залишається на папері, проте нині має мало практичної користі¹. З 1975 р. не було жодного випадку примусового виконання закону штату Каліфорнія про утримання батьків дітьми.

Medicaid, спільна штатово-федеральна програма соціальних пільг, медичного страхування і довгострокового догляду за певною категорією бідних громадян, у тому числі літніх людей, була розпочата як складова соціального забезпечення. За певний час її було переведено на федеральний рівень, і штати не вирішували питання доступності *Medicaid* тим чи іншим літнім людям. Також штати не могли вимагати від дітей літніх користувачів *Medicaid* регресного відшкодування бюджетних витрат на ці послуги². У багатьох штатах, у тому числі Каліфорнії, як описано вище, скасовано або обмежено закони про утримання батьків дітьми через федеральну політику. І навіть коли федеральне обмеження нібито змінилося в 1983 р., щоб дозволити відшкодування збитків чи витрат³, більшість штатів не мали великого бажання подавати позови про регресне відшкодування дітьми державних витрат на утримання батьків. Законом штату Вірджинія про утримання батьків дітьми, Анотованим зведенням законів штату Вірджинія § 20-88 прямо дозволено штату претендувати на відшкодування витрат *Medicaid*

¹ *Indest G. F. Legal Aspects of HCFA's Decision to Allow Recovery from Children for Medicaid Benefits Delivered to their Parents through State Financial Responsibility Statutes: A Case of Bad Rule Making Through Failure to Comply with the Administrative Procedure Act // Southern University Law Review. — 1988. — Vol. 15. — P. 236.*

² Там само. — С. 226–227.

³ Там само. — С. 302.

від повнолітніх дітей, наскільки це допускається федеральним законом, проте нині не існує жодних судових позовів з такими вимогами¹.

Примітно, що *Medicaid* «сплачує рахунки за майже половину оплачуваної довгострокової допомоги, яка надається у Сполучених Штатах»². У США все активніше обговорюють, як контролювати або скорочувати такі державні витрати. Наприклад, у 2006 р. Конгрес прийняв Закон про скорочення дефіциту, Публічний закон № 109-171, зі збільшенням штрафів для осіб, які недобросовісно доводять своє право на безоплатну допомогу держави. Наприклад, до подачі заяви на *Medicaid* деякі передають свої активи за вартістю, меншою за ринкову вартість. В умовах фінансової кризи, яка почалася в 2008 р., тиск на штати з метою скоротити державне фінансування догляду за людьми похилого віку постійно зростає. З тиском щодо скорочення державного фінансування в США, закони про утримання батьків дітьми викликали підвищений інтерес, принаймні на теоретичному рівні³.

V. ЗАКОНИ ПРО УТРИМАННЯ БАТЬКІВ ДІТЬМИ ШТАТУ ПЕНСИЛЬВАНІЯ ТА ВИМОГА ТРЕТІХ ОСІБ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ВИТРАТ НА ДОГЛЯД

Як зазначено в таблиці, дослідження показують, що протягом останніх 50 років закони про утримання батьків дітьми рідко використовувалися в більшості штатів США. Тим не менш, в одному штаті — Пенсильванія — ця тенденція є зовсім іншою. Закон про утримання сім'ї штату Пенсильванія в 23 Pa. C.S.A. § 4603 передбачає, що «всі зазначені особи зобов'язані піклуватися та матеріально допомагати нужденній особі, незалежно від того, чи є ця людина на державному забезпеченні: (i) чоловік/дружина малозабезпеченої особи; (ii) дитина малозабезпеченої особи; (iii) батько чи мати малозабезпеченої особи». Подружні зобов'язання (п. i) та батьківські зобов'язання (п. iii) містяться також в інших законах штату Пенсильванія про сімейні відносини, у тому числі 23 Pa. C.S.A. § 4321. Як у спеціальному законі штату Вірджинія, про який вже йшлося вище, унікальним положенням закону 23 Pa. C.S.A. § 4603 є формулюванням про утримання батьків дітьми (п. ii).

Незважаючи на структурні зміни, формулювання закону штату Пенсильванія про утримання батьків дітьми, яким встановлюються обов'язки повнолітньої дитини, залишилося практично без змін з моменту першого прийняття. Між 1937 і 2005 рр. положення закону штату Пенсильванія про утримання батьків дітьми були частиною законів про соціальне забезпечення. У 2005 р. закон був дещо змінений: орган законодавчої влади перемістив це положення до Кодексу про сімейні відносини⁴. Закон 23 Pa. C.S.A. § 4603(c) безпосередньо дозволяє подавати позов від імені «малозабезпеченої особи» або «будь-якої іншої особи

¹ Patrick R. R. Honor Thy Father and Mother: Paying the Medical Bills of Elderly Parents // University of Richmond Law Review. — 1984. — Vol. 19. — P. 82–83.

² Kapp M. B. Legal Aspects of Elder Care. — Sudbury, MA : Jones & Barlett Publishers, 2010. — P. 221.

³ Pakula M. A Federal Filial Responsibility Statute: A Uniform Tool to Help Combat the Wave of Indigent Elderly // Family Law Quarterly. — 2005. — Vol. 39. — P. 859.

⁴ Pearson K. C. Rethinking Filial Responsibility Statutes in a Time of Medicaid Cutbacks // Pennsylvania Bar Quarterly. — 2005. — Vol. 76. — P. 165–170.

або державного органу, або державної установи, що мають інтерес у догляді, обслуговуванні або допомозі такій малозабезпеченій особі».

Сучасна епоха законів про утримання батьків дітьми в штаті Пенсильванія розпочалася в 1994 р. У справі *Savoy v. Savoy*¹, розлучена мати подала позов проти повнолітнього сина. Матір мала ряд проблем зі здоров'ям, у тому числі перенесла операцію на шиї та травму, що призвела до перелому щиколотки. Вона отримала компенсацію за нещасний випадок на виробництві, а її щомісячний прибуток у вигляді допомоги з соціального забезпечення становив 428 доларів США. Вона також мала борг за надані медичні послуги в розмірі 10 000 доларів. США. Її син був співвласником сімейного бізнесу з виробництва меблів, утриманців у нього не було. Відповідно до доказів, наданих у ході судового розгляду, син отримував щомісячний дохід у розмірі 2 327 доларів США, проте його щомісячні витрати становили 2 583 доларів США. Він стверджував, що відповідно до положень закону штату Пенсильванія він не може нести відповідальність за матеріальну допомогу матері, оскільки у нього не було «достатньо фінансових можливостей». Суд відхилив цей аргумент і прийшов до висновку, що навіть якщо мати мала певний щомісячний дохід, вона була «малозабезпеченою» в розумінні закону про утримання батьків дітьми, «оскільки сума її розумних витрат на проживання» перевищувала розмір її щомісячного доходу. Апеляційний суд підтвердив рішення суду першої інстанції про те, що син має виплачувати 125 доларів США на місяць у рахунок минулих медичних витрат його матері. Суд відхилив останній аргумент сина, що відповідний закон було відмінено через внесення змін у закон про соціальне забезпечення.

Справа *Savoy* 1994 р. може розглядатися як поворотний момент з двох причин. По-перше, це була справа сучасної епохи, що визнала життєздатність забутого закону, який дозволяє батькам подати в суд на повнолітню дитину безпосередньо з метою отримання матеріальної допомоги; також можна зробити висновок, що відповідальності не можна уникнути шляхом удаваного перевищення витрат дитини над її доходами. По-друге, навіть якщо батько/матір подали в суд на дитину, претендуючи на отримання аліментів, суд зобов'язав сина оплатити попередні рахунки за медичні послуги, надані матері, а не виплачувати утримання матері. Мати була позивачем, а відшкодування отримала лікарня.

Наступною важливою справою є *Presbyterian Medical Center v. Budd*². У цій справі будинок для людей похилого віку подав в суд на дочку мешканця цього закладу, використовуючи декілька аргументів: закон про утримання батьків дітьми, порушення умов контракту, шахрайство, а також теорію справедливості і правила реституції. Будинок для людей похилого віку стверджував, що на момент смерті матері її заборгованість складала 96 000 доларів США і що дочка обіцяла подати заявку на *Medicaid*, щоб сплатити за довгостроковий догляд за матір'ю, але замість цього вона використовувала довіреність для перерахування більш ніж 100 000 дол. США з банківського рахунку матері на власний рахунок. Апеляційний суд ухвалив, що будинок для людей похилого віку може викорис-

¹ *Savoy v. Savoy*, 641 A.2d 596 (Верховний суд штату Пенсильванія, 1994 р.).

² *Presbyterian Medical Center v. Budd*, 832 A.2d 1066 (Верховний суд штату Пенсильванія, 2003 р.).

товувати закон про утримання батьків дітьми як засіб відшкодування витрат на лікування «малозабезпеченої» матері за рахунок дочки.

Справа *Budd* 2003 р. була важливою, оскільки вона підтвердила, що третя сторона може подати позов проти повнолітньої дитини щодо утримання батьків дітьми відповідно до § 4603(с) у якості «особи..., що має інтерес у догляді, обслуговуванні або допомозі» батька/матері. Справа була також важливою, тому що суд прокоментував провину дочки у тому, що через неї мати стала малозабезпеченою. Однак, суд стягнув з дитини вартість утримання її матері в будинку для людей похилого віку без доведення позивачем факту шахрайства, як підставу відповідальності дитини.

У 2005 р., через два роки після прийняття рішення в справі *Budd*, законодавчий орган штату Пенсильванія перемістив закон про утримання батьків дітьми з Кодексу законів про соціальне забезпечення до Кодексу законів про сімейні відносини, цей крок ще більшою мірою підвищив роль закону¹. Будинки для людей похилого віку та інші установи тривалого догляду почали частіше використовувати право позову до родичів їх підопічних. Дослідження автора в 2008 р. у *Westlaw*, *Lexis*, та трьох електронних баз даних окружних судів виявило 15 незакінчених судових справ, ініційованих третьою стороною (наприклад, будинком для людей похилого віку), проти повнолітніх дітей або чоловіка/дружини про стягнення витрат на догляд, наданий людям літнього віку, посилаючись на 23 Pa. C.S.A. § 4603, закон штату Пенсильванія про утримання батьків дітьми².

Справи штату Пенсильванія про стягнення заборгованості за утримання батьків з повнолітніх дітей почали привертати увагу засобів масової інформації. У програмі новин каналу *ABC* (доступний у режимі он-лайн на сайті www.abcnews.go.com) за назвою «Сплати рахунки своїх батьків» випуск від 15 липня 2009 р., 39-річну жінку з Пенсильванії було описано як «приголомшену», коли вона дізналася, що будинок для людей похилого віку подав позов до неї про стягнення 300 000 дол. США за догляд за її матір'ю та батьком. Справа завершилась мирною угодою. Представник будинку для людей похилого віку, коментуючи позов, заявив, що жорсткі правила відшкодування *Medicaid* вимагають від адміністрації вжиття всіх заходів для покриття витрат. У тому самому випуску новин адвокат, який представляв будинки для людей похилого віку штату Пенсильванія, пояснив, що він використовував закони штату Пенсильванія про утримання батьків дітьми, щоб мотивувати повнолітніх дітей оформлювати документи, потрібні для фінансування їхніх батьків *Medicaid*. Ці та інші випуски новин припускають, що існує недостатній рівень громадської обізнаності та розуміння законів про утримання батьків дітьми, що може привести до неприємних або несподіваних результатів. Наприклад, у січні 2009 р. Асоціація пенсіонерів розмістила на своєму сайті www.aarp.org статтю Б. Бейкер «Плата за матір: маловідомі закони змушують родини фінансувати догляд за батьками», де автор робить висновок, що «мало хто знає, що існують закони про утримання батьків дітьми».

¹ Там само. — С. 165.

² *Pearson K. C., Cowart T. A. The Law of Financial Abuse and Exploitation. — Philadelphia : Bisel Company, 2011. — P. 152–154.*

Кращий приклад судової справи, коли корислива поведінка поєднується з відповідальністю за законом про утримання батьків дітьми (серпень 2010 р.). Позов був поданий закладом догляду до повнолітнього сина мешканки цього закладу. Заборгованість склала більше 196 000 доларів США. Це справа *HCR ManorCare Huntingdon Valley v. Santore*, № 10-22179¹. У позові стверджувалося, що в 2008 р. син використовував свої повноваження відповідно до «довіреності», щоб продати майно, яке належить його матері. У результаті він отримав від продажу 126 000 доларів США. У скарзі стверджувалося, що ця транзакція призвела до того, що його мати була визнана як така, що не має права на *Medicaid*. Позивач спочатку вимагав визнати операцію шахрайством, потім позивач стверджував, що оскільки син мав достатньо матеріальних можливостей, щоб утримувати свою матір, він був зобов'язаний відповідно до 23 Pa. C.S.A. § 4603 виплатити повну вартість витрат на медичну допомогу матері в будинку для людей похилого віку, а також відсотки, витрати на послуги адвоката.

Підбиваючи підсумки дослідження в штаті Пенсильванія, автор визначає кілька справ, порушених з часу розгляду справи *Budd* 2003 р., в ході яких учасники прагнули застосування законів штату Пенсильванія про утримання батьків дітьми, але в більшості випадків позивачем є особа чи установа, що надає медичні послуги, наприклад, будинки для людей похилого віку. Деякі з випадків посилаються на активне зловживання дитиною коштами своїх батьків, проте багато випадків стверджують, що незалежно від доказів провини, дитина має нести відповідальність за те, щоб або допомогти батькам отримати право на *Medicaid*, або оплачувати утримання в приватному порядку.

На відміну від одного прикладу справи у штаті Вірджинія або декількох нещодавніх прикладів з України, де члени сім'ї прагнуть прямої матеріальної підтримки на користь батьків, справи штату Пенсильванія демонструють зростаючу кількість позовів третіх сторін щодо відшкодування витрат на догляд. Справи штату Пенсильванія створюють нові орієнтири для законів про утримання батьків дітьми, що має важливе значення для нації старіючих бебі-бумерів. Принаймні ще один штат, Південна Дакота, офіційно повідомляв про подібні рішення у судових справах. Наприклад, у справі *Prairie Lakes Health Care System, Inc. v. Wookey*² Верховний суд Південної Дакоти ухвалив, що лікарня має право анулювати передачу нерухомості пацієнтом-батьком своєму повнолітньому сину на підставі того, що ця передача була шахрайською спробою уникнути сплати боргів. Суд також постановив, що лікарня може подати позов проти сина щодо сплати заборгованості батька за медичний догляд відповідно до версії закону штату про утримання батьків дітьми, Кодифікований закон штату Південна Дакота § 25-7-27. У 1994 р. у справі *Americana Healthcare Center v. Randall*³ було прийнято аналогічне рішення, що дозволило будинку для людей похилого віку стягнути несплачену суму за догляд за матір'ю з повнолітньої дитини. У цьому

¹ Суд округу Монтгомері, штат Пенсильванія, можна ознайомитися на веб-сайті документів суду <http://montcourt.org>, а також 2010 WL 3215949

² *Prairie Lakes Health Care System, Inc. v. Wookey*, 583 N.W. 2d 405 (Суд штату Південна Дакота, 1998 р.).

³ *Americana Healthcare Center v. Randall*, 513 N.W.2d 566 (Суд штату Південна Дакота, 1994 р.).

випадку суд встановив, що син мав можливість оплачувати рахунки з трастового фонду, який він успадкував від своєї матері після її смерті.

Отже, тільки в двох штатах США, де протягом останніх тридцяти років суди прийняли офіційно зареєстровані рішення про присудження утримання батьків дітьми, заклади охорони здоров'я або довгострокові постачальники медичних послуг були головними претендентами та позивачами. Крім того, у справах *Budd* (штат Пенсильванія) та *Wookey i Randall* (Південна Дакота) основною підставою позовів є правопорушення з боку членів сім'ї, що відчужили або приховали активи для уникнення оплати догляду за батьками. Прямі виплати на утримання батьків не є метою цих нещодавніх позовів.

VI. ПРОБЛЕМИ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ ЗАКОНІВ ПРО УТРИМАННЯ БАТЬКІВ ДІТЬМИ МІЖ РІЗНИМИ ШТАТАМИ В США

Як показано в поданій таблиці, лише частина штатів і територій США мають закони про утримання батьків дітьми, що можуть бути використані з метою стягнення з повнолітніх дітей витрат на допомогу нужденним батькам. У США, з їх високою мобільністю населення країни, ключовим моментом примусового виконання рішення щодо допомоги на дитину/аліментів на подружжя є Уніфікований закон про утримання дітей (*Uniform Interstate Family Support Act, UIFSA*). Крім того, з метою примусового стягнення аліментів в інших штатах були прийняті федеральні закони, у тому числі Закон про повну довіру і повагу щодо утримання дітей (*Full Faith and Credit for Child Support Orders Act, 28 U.S.C. § 1738B*). Однак ці закони не можуть застосовуватися до стягнення з повнолітніх матеріального утримання на їх батьків. Сторонам, які прагнуть примусового виконання рішень судів одного штату в іншому штаті щодо повнолітніх дітей, потрібно доводити можливість примусового виконання відповідно до конституційних принципів про повну довіру та повагу, у тому числі до Закону про повну довіру та повагу (*Full Faith and Credit Act 28 U.S.C. §1738*), і ст. IV, Розділ 1 Конституції США¹.

Штати, які скасували або відмовилися від законів про утримання батьків дітьми, постановили, що відповідні закони інших штатів не мають законної сили щодо повнолітніх дітей, які живуть на їх території. У справі *State Welfare Commissioner v. Mintz*² суд штату Нью-Йорк прийшов до висновку, що рішення штату Коннектикут щодо утримання незаможних батьків, які проживають у Коннектикуті, не може бути виконане стосовно повнолітньої дитини, яка проживає в штаті Нью-Йорк. Слід зазначити, що штат Нью-Йорк скасував свій закон про утримання батьків повнолітніми дітьми в 1966 р. Крім того, у справі *Commonwealth of Pennsylvania v. Mong*³ Верховний суд штату Огайо відмовився дозволити примусове виконання рішення штату Пенсильванія (за яким син зобов'язувався утримувати батька) в штаті Огайо з урахуванням аргументу, що

¹ *Weintraub R. J. Commentary on the Conflict of Laws.* — 6th ed. — New York : Foundation Press, 2010. — P. 363–367.

² *State Welfare Commissioner v. Mintz*, 280 N.Y.S. 2d 1007 (Апеляційне відділення Вишого суду штату Нью Йорк, 1967 р.).

³ *Commonwealth of Pennsylvania v. Mong*, 117 N.E.2d 32 (Суд штату Огайо, 1954 р.).

батько не піклувався про сина в дитинстві. Цей аргумент важливий відповідно до закону штату Огайо, проте не діє в Пенсильванії. Такі рішення не були перевірені на їх відповідність принципу повної довіри та поваги.

Такі випадки демонструють наслідки відсутності національної узгодженості в Сполучених Штатах щодо примусового виконання законів про утримання батьків дітьми. Ця проблема не існує в країнах з унітарним устроєм, на кшталт України. Батьки, що ухилялись від сплати аліментів на дітей могли просто перетнути кордон між штатами і таким чином уникнути відповідальності. Така недобросовісна поведінка була припинена з прийняттям Уніфікованого закону про утримання дітей, який робив рішення про стягнення аліментів на дитину в одному штаті обов'язковим для виконання в усіх інших штатах¹. У США немає аналогічної національної узгодженості щодо примусового виконання рішень суду про утримання незможних батьків повнолітніми дітьми.

VII. ВИСНОВОК

Суперечлива судова практика застосування законів про утримання батьків дітьми з метою примусового надання повнолітніми дітьми матеріальної підтримки своїм нужденним батькам може представляти конкуруючі погляди на те, як розподіляти державну та приватну відповідальність за допомогу бідним. У США та Україні мова та формулювання законів про утримання батьків дітьми є подібними, закріплюючи загальне зобов'язання, з якими багато людей погодилися б з моральної точки зору, що діти повинні підтримувати і допомагати своїм нужденним батькам. Різниця полягає в готовності примусового застосування таких законів.

Здається доцільним висновок про те, що коли нація бажає і може фінансово забезпечити належну державну підтримку бідним літнім людям, закони про утримання батьків дітьми є менш важливими і не так часто застосовуються. У Сполучених Штатах, коли федеральний уряд у минулому використовував програму *Medicaid* для фінансування довгострокового догляду за людьми похилого віку, штати скасували або обмежили використання законів про утримання батьків дітьми. Однак, оскільки велика демографічна група бебі-бумерів досягає літнього віку, тим самим збільшуючи потреби у дорогій медичній допомозі та довгостроковому догляді, може виникнути підвищений інтерес до застосування законів про утримання батьків дітьми.

В Україні дослідження судових рішень, починаючи з 2004 р., показує, що закони про утримання батьків дітьми використовуються безпосередньо з метою зобов'язати повнолітніх дітей розподіляти свої доходи зі своїми малозабезпеченими батьками. Деякі випадки показують, що застосування закону проти брата чи сестри може також служити полегшенню непропорційного фінансового тягаря, який добровільно взяла на себе одна дитина, часто та, що фізично або емоційно ближче до батьків. У той час як частка доходу дитини, що виділяється на утримання батьків відповідно до рішення суду, може бути значною і, отже, може розглядатися такою повнолітньою дитиною як обтяження, загальна сума

¹ *Commonwealth of Pennsylvania v. Mong*, 117 N.E.2d 32 (Суд штату Огайо, 1954 р.). — Р. 365.

щомісячного утримання є досить скромною. Чи достатньо такої суми, щоб полегшити економічне становище батьків, не створюючи економічні труднощі для повнолітньої дитини? Автор цієї статті не береться коментувати українське законодавство, оскільки має обмежений доступ до нього. Тим не менш, з дослідження українського досвіду виникає питання: чи не буде вартість примусового виконання перевищувати стягнуті з дитини суми.

У Сполучених Штатах закони про утримання батьків дітьми не часто використовуються протягом останніх років. Однак, як показала недавня історія справ, порушених у штаті Пенсильванія та Південна Дакота, де були дозволені позови третіх сторін щодо утримання батьків, сума залучених коштів може бути дуже великою. Факти цих судових справ іноді демонструють шахрайство, маніпуляцію або інші зловживання з боку повнолітньої дитини, і, як зазначає один з коментаторів, «примусове виконання... може бути доцільним в окремих кричущих ситуаціях»¹, проте в більшості штатів закони про утримання батьків дітьми не потребують доказів такої провини. У США закони про утримання батьків дітьми нині не пов'язані з такою підставою регресної відповідальності дітей за державні витрати на батьків, як «вина» і, отже, відповідальність дітей є «безвинною». Повнолітні діти можуть стати відповідачами у справах про відшкодування значних витрат на догляд за своїми батьками.

Важливо, що в Сполучених Штатах закони про утримання батьків дітьми не є відомими або зрозумілими широкому загалу. Відмінність між законами різних штатів США, епізодичний характер примусового виконання протягом останніх 50 років, а також нова тенденція стягнення боргів з дітей будинками для людей похилого віку порушує питання про те, чи закони про утримання батьків дітьми служать відповідним цілям державної політики США.

¹ Moskowitz S. Filial Responsibility Statutes: Legal and Policy Considerations // Journal of Law and Policy. —Vol. 9. — P. 731.

ЗАКОНИ ПРО УТРИМАННЯ БАТЬКІВ ДІТЬМИ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Оновлено 1 квітня 2012 р.

Штат	Закон	Нешодавні судові справи, які стосуються обов'язку дітей матеріально утримувати батьків
Алабама	Немає чинного закону	
Аляска	Зведення законів штату Аляска § 25.20.030 (Обов'язки батьків і дітей в умовах бідності) Зведення законів штату Аляска § 47.25.230 (Особи, відповідальні за матеріальне утримання та поховання) Зведення законів штату Аляска § 11.51.210 (Злочинність)	
Арізона	Немає чинного закону	
Арканзас	Анотоване зведення законів штату Арканзас § 20-47-106 (Зобов'язання, обмежені психіатричною допомогою)	<i>Alcorn v Ark. State Hospital</i> , 367 S.W.2d 737 (Верховний суд штату Арканзас, 1963 р.) (рішення за попереднім законом, обговорення обмеження субсидіарної відповідальності одного члена родини (батька) за витрати щодо психіатричного догляду та лікування іншого члена родини (повнолітньої дочки) у лікарні штату) <i>Stewart v. Stewart</i> , 1990 WL 48886 (Апеляційний суд штату Арканзас, 1990 р.) (думка судді, обговорення матеріального зобов'язання батьків стосовно розумово відсталого повнолітнього сина)
Каліфорнія	Сімейний кодекс штату Каліфорнія 4400-4405 (Зобов'язання матеріально утримувати батьків) Сімейний кодекс штату Каліфорнія 4410-4414 (Звільнення від зобов'язання матеріально утримувати батьків) Зведення законів штату Каліфорнія про соціальне забезпечення §12350, 12351 (У тому числі звільнення від зобов'язання відшкодувати витрати штату) Кримінальний кодекс штату Каліфорнія § 270(с) (Злочинність)	<i>Swoap v. Superior Ct. of Sacramento Co.</i> , 516 P.2d 840 (Суд штату Каліфорнія, 1973 р.) (рішення за попередньою версією закону, передбачене законом зобов'язання дітей матеріально утримувати малозабезпечених батьків та відшкодувати витрати штату на утримання є конституційно захищеним та не суперечить принципу рівного захисту) <i>People v. Heizman</i> , 886 P.2d 1229 (Суд штату Каліфорнія, 1994 р.) (обговорення зобов'язання дітей утримувати батьків у контексті кримінальної справи щодо жорстокого поводження з літніми людьми, ініційованої проти повнолітньої дочки)
Колорадо	Немає чинного закону	<i>In re Marriage of Sendinsky</i> , 740 P.2d 521 (Суд штату Колорадо, 1987 р.) (обговорення впливу добровільних відрахувань, здійснюваних повнолітньою дитиною на користь матері)
Коннектикут	Анотоване зведення загальних законів штату Коннектикут § 53-304 (Злочин, відмова у необхідному утриманні батьків віком до 65 років)	

ЗАКОНИ ПРО УТРИМАННЯ ПОВНОЛІТНІМИ ДІТЬМИ СВОЇХ...

Делавер	Анотоване зведення законів штату Делавер, Розділ 13 § 503 (Зобов'язання утримувати мало-забезпечених людей включає подружжя, батьків та дітей). Анотоване зведення законів штату Делавер, Розділ 13 § 506 (Захист на основі законних підстав щодо неспроможності матеріально утримувати іншу особу)	<i>Dutton v. Wolhar</i> , 809 F. Supp. 1130 (Окружний суд штату Делавер, 1992 р.) (рішення про те, що особи, які мають повноваження стягувати заборгованість, не мають права стягувати борги померлих батьків з їх повнолітніх дітей)
Флорида	Немає чинного закону	
Джорджія	Анотоване зведення законів штату Джорджія § 36-12-3 (Повнолітні діти зобов'язані матеріально утримувати малозабезпечених батьків)	<i>Davenport v. Davenport</i> , 111 S.E. 2d 57 (Суд штату Джорджія, 1959 р.) (відмова у наданні дозволу жінці вимагати одночасно утримання за рахунок чоловіка та утримання за рахунок дітей)
Гаваї	Немає чинного закону	
Айдахо	Немає чинного закону	§ 32-1002 Зведення законів штату Айдахо було скасовано 1 липня 2011 р.
Іллінойс	Немає чинного закону	
Індіана	Анотоване зведення законів штату Індіана §§ 31-16 -17-1 до 7 (Зобов'язання дітей утримувати батьків та організувати поховання) Анотоване зведення законів штату Індіана § 35-46-1-7 (Злочинність)	<i>Pickett v. Pickett</i> , 251 N.E.2d 684 (Апеляційний суд штату Індіана, 1969 р.) (рішення, яким сина зобов'язали утримувати матір відповідно до попередньої версії закону) <i>Davis v. State</i> , 240 N.E.2d 54 (Суд штату Індіана, 1968 р.) (рішення про те, що наявність у сина доходу не означає, що він має змогу утримувати матір відповідно до попередньої версії закону)
Айова	Анотоване зведення законів штату Айова § 252.1 (Визначення «малозабезпеченої» особи) Анотоване зведення законів штату Айова § 252.2 (Зобов'язання) Анотоване зведення законів штату Айова § 252.5 (Далекі родичі — дідуся та бабусі)	
Канзас	Немає чинного закону	<i>In re Erikson</i> , 180 P.263 (Суд штату Канзас, 1919 р.) (оскільки немає закону, то і немає зобов'язання)
Кентуккі	Анотоване зведення переглянутих законів штату Кентуккі § 530.050 (Злочинність)	<i>Wood v. Wheat</i> , 11 S.W. 2d 916 (Апеляційний суд штату Кентуккі, 1928 р.) (той факт, що дитина добровільно утримує батьків, не може змусити інших дітей робити відповідні фінансові відрахування)
Луїзіана	Цивільний кодекс штату Луїзіана, ст. 229 (Взаємні зобов'язання; батьки і діти) Цивільний кодекс штату Луїзіана, ст. 239 (Взаємні зобов'язання; незаконнонароджені діти) Зведення переглянутих законів штату Луїзіана 13:4731 (Аліменти від дітей або онуків)	<i>In re Succession of Elie</i> , 50 So. 3d 262 (Апеляційний суд штату Луїзіана, 2010 р.) (відмова матері у тому, що вона не може претендувати на кошти з майна померлого сина відповідно до ст. 229)

Мен	Немає чинного закону	
Меріленд	Анотоване зведення сімейних законів штату Меріленд §§ 13-101 до 13-109 (Вимога про матеріальне утримання малозабезпечених батьків або повнолітніх дітей)	<i>Corby v. McCarthy</i> , 840 A.2d 188 (Суд штату Меріленд, 2003 р.) (визнання зобов'язання батьків утримувати повнолітню дитину-інваліда)
Массачусетс	Анотоване зведення загальних законів штату Массачусетс, Розділ 273, § 20 (Злочинність)	
Мічиган	Немає чинного закону	
Міннесота	Немає чинного закону	
Міссісіпі	Анотоване зведення законів штату Міссісіпі § 43-31-25 (Зобов'язання батьків, дідусів та бабусь, братів та сестер)	
Міссурі	Немає чинного закону	<i>Roth v. Roth</i> , 571 S.W.2d 659 (Апеляційний суд штату Міссурі, 1978 р.) (оскільки немає закону, то і немає зобов'язання)
Монтана	Анотоване зведення законів штату Монтана § 40-6-214 (Взаємні зобов'язання батьків та дітей) Анотоване зведення законів штату Монтана § 40-6-301 (Зобов'язання утримувати малозабезпечених батьків)	<i>In re Marriage of Howard</i> , 840 P.2d 1217 (Суд штату Монтана, 1992 р.) (рішення про те, що при розрахунку аліментів батька на дитину суд не повинен був вираховувати суму добровільної виплати батька його матері, за відсутності доказів малозабезпеченості матері)
Небраска	Немає чинного закону	
Невада	Анотоване зведення переглянутих законів штату Невада § 428.070 (Зобов'язання дітей відшкодувати витрати округу на госпіталізацію малозабезпечених батьків, чий діти давали письмову згоду на матеріальне утримання батьків) Анотоване зведення переглянутих законів штату Невада §439В.310 (Визначення стану малозабезпеченості)	
Нью-Гемпшир	Анотоване зведення переглянутих законів штату Нью Гемпшир § 167:2 (Відшкодування витрат штату або округу на державну допомогу для батьків) Анотоване зведення переглянутих законів штату Нью Гемпшир § 546-A:2 (Зобов'язання подружжя, батьків, дітей щодо середнього прожиткового мінімуму)	
Нью Джерсі	Анотоване зведення законів штату Нью Джерсі §§ 44:4-100 до 44:4-103 (Зобов'язання батьків, подружжя та дітей щодо малозабезпечених осіб)	

	Анотоване зведення законів штату Нью Джерсі §§ 44:1-139 до 44:1-142 (Примусова допомога від родичів, у тому числі дітей)	<i>Terenzio v. Nelson</i> , 258 A.2d 20 (Апеляційне відділення Верховного суду штату Нью Джерсі, 1969 р.) (дозвіл примусового виконання в іншому штаті попереднього закону Нью Йорку з метою відшкодування витрат на госпіталізацію матері за рахунок сина, що мешкає у Нью Джерсі) <i>Pavlick v. Teresinski</i> , 149 A.2d 300 (Суд у справах дітей та сімейних справах, 1959 р.) (задоволення вимоги матері про стягнення матеріального утримання з двох синів)
Нью-Мексико	Немає чинного закону	
Нью-Йорк	Немає чинного закону	<i>Matter of Will of Surut</i> , 535 N.Y.S. 2d 922 (Суд у справах спадщини та опіки штату Нью Йорк, 1988 р.) (дочка не була зобов'язана утримувати матір) <i>In re Mintz</i> , 280 N.Y.S 2d 1007 (Верховний суд штату Нью Йорк, 1967 р.) (відмова у примусовому застосуванні закону іншого штату про утримання батьків дітьми стосовно дитини, що мешкає у цьому штаті)
Північна Кароліна	Зведення загальних законів штату Північна Кароліна § 14-326.1 (Злочинність)	
Північна Дакота	Зведення законів штату Північна Дакота § 14-09-10 (Взаємні зобов'язання батьків і дітей; обіцянка повнолітньої дитини оплачувати найнеобхідніше для батьків є обов'язковою)	<i>Trinity Medical Ctr. v. Rubbelke</i> , 389 N.W. 2d 805 (Суд Північної Дакоти, 1986 р.) (рішення про те, що звільнення медичного центру від відповідальності за батьків також звільняє дітей від будь-яких передбачених законом зобов'язань)
Огайо	Анотоване зведення переглянутих законів штату Огайо § 2919.21 (Злочинність)	<i>State v. Flontek</i> , 693 N.E.2d 767 (Суд штату Огайо, 1998 р.) (скасування вироку дочки за вбивство та відмову утримувати власну матір) <i>St. Clare Center, Inc. v. Mueller</i> , 517 N.E.2d 236 (Апеляційний суд штату Огайо, 1986 р.) (рішення про те, що закон, який передбачає кримінальну відповідальність за ненадання утримання батькам, не передбачає відповідної цивільної відповідальності)
Оклахома	Немає чинного закону	
Орегон	Зведення переглянутих законів штату Орегон § 109.010 (Зобов'язання утримання дітьми та батьками) Зведення переглянутих законів штату Орегон § 163.205 (Злочинність)	<i>In re Estate of Hines</i> , 573 P.2d 1260 (Суд штату Орегон, 1978 р.) (обговорення закону про утримання батьків дітьми в заяві про протиправне заподіяння смерті, визнаючи, що закон не передбачає, що батьки перебувають на утриманні дітей) <i>State v. Nolen</i> , 260 P.3d 810 (Апеляційний суд штату Орегон, 2011 р.) (рішення про те, що, за відсутності угоди між матір'ю та сином, син не був зобов'язаний піклуватися про матір і, отже, не несе відповідальності за ненадання їй допомоги)

Пенсильванія	23 С.С.А. штату Пенсильванія §§ 4601 до 4606 (Зобов'язання батьків щодо малозабезпечених дітей та дітей щодо малозабезпечених батьків)	<i>Savoy v. Savoy</i> , 641 A.2d 596, 600 (Верховний суд штату Пенсильванія, 1994 р.) (рішення про те, що син несе відповідальність за щомісячні виплати лікарняних рахунків матері) <i>Presbyterian Med. Ctr. v. Budd</i> , 832 A.2d 1066 (Верховний суд штату Пенсильванія, 2003 р.) (рішення про те, що будинок для людей похилого віку може використовувати закон з метою регресного відшкодування від повнолітньої дочки, яка зловживала довірою матері та не використала гроші матері для того, щоб сплатити рахунки за догляд)
Роуд-Айленд	Загальні закони штату Роуд Айленд §§ 15-10-1 до 15-10-7 (Покарання за необгрунтовану зневагу до малозабезпечених батьків) Загальні закони штату Роуд Айленд §§ 40-5-13 до 40-5-21 (Зобов'язання родичів щодо утримання)	<i>Landmark Med.Ctr. v. Gauthier</i> , 635 A.2d 1145 (Суд штату Роуд Айленд, 1994 р.) (рішення про задоволення позову медичного центру до дружини та дітей щодо витрат, які були понесені дружиною та чоловіком до його смерті. Діти будуть нести відповідальність, якщо активів матері буде недостатньо для покриття боргу)
Південна Кароліна	Немає чинного закону	
Південна Дакота	Систематизовані законодавчі акти штату Південна Дакота § 25-7-27 (Зобов'язання повнолітніх дітей утримувати батьків) Систематизовані законодавчі акти штату Південна Дакота § 25-7-28 (Право зворотної вимоги від братів та сестер) Систематизовані законодавчі акти штату Південна Дакота § 28-13-1.1 (Визначення «незможної або бідної особи»)	<i>Prairie Lakes Health Care Sys. v. Wookey</i> , 583 N.W.2d 405 (Суд Південної Дакоти, 1998 р.) (рішення про те, що лікарня має право подати позов до сина стосовно боргу батька за лікування, в якому передача нерухомого майна виявилася шахрайством) <i>Americana Healthcare Ctr. v. Randall</i> , 513 N.W.2d 566 (Суд Південної Дакоти, 1994 р.) (дозвіл будинку для людей похилого віку, у якому утримувалася мати, подати позов до сина з метою отримати виплату із успадкованого трастового фонду матері) <i>Accounts Management Inc. v. Nelson</i> , 663 N.W. 2d 237 (Суд Південної Дакоти, 2003 р.) (рішення про те, що у тому випадку, коли пацієнт лікарні міг сам покрити витрати, діти таких померлих батьків не зобов'язані платити)
Теннессі	Анотоване зведення законів штату Теннессі § 71-5-103 (Визначення відповідальних осіб включає дітей) Анотоване зведення законів штату Теннессі § 71-5-115 (Департамент соціального забезпечення може вимагати відшкодування від відповідальних сторін)	
Техас	Немає чинного закону	<i>Missouri-Kansas-Texas R. Co. v. Fierce</i> , 519 S.W.2d 157 (Апеляційний суд штату Техас, 1975 р.) (Син не мав юридичних зобов'язань стосовно батьків)

Юта	Анотоване зведення законів штату Юта § 17-14-2 (Утримання бідних осіб родичами: дітьми, батьками, братами та сестрами, онуками, дідусями та бабусями)	
Вермонт	Анотоване зведення законів штату Вермонт, Розділ 15, §§ 202 & 203 (Покарання за відсутність утримання)	
Вірджинія	Анотоване зведення законів штату Вірджинія § 20-88 (Утримання батьків дітьми)	<i>Peyton v. Peyton, 8 Va. Cir. 531, 1978 Va. Cir. Lexis 19 (1978 р.)</i> (рішення про те, що син зобов'язаний відшкодувати братові попередні витрати на догляд за матір'ю)
Вашингтон	Немає чинного закону	
Вісконсін	Немає чинного закону	
Вайомінг	Немає чинного закону	
Західна Вірджинія	Зведення законів штату Західна Вірджинія § 9-5-9 (Зобов'язання родичів щодо утримання, у тому числі дітей, батьків, братів та сестер)	
Пуерто-Ріко	8 Анотоване зведення законів Пуерто-Ріко § 712 (Зобов'язання нащадків стосовно літніх людей (переклад з іспанської))	
Округ Колумбія	Немає чинного закону	

Пірсон К. С. Закони про утримання повнолітніми дітьми своїх малозабезпечених батьків: порівняльний аналіз США та України

Анотація. В Україні і Сполучених Штатах Америки існують законодавчі акти, що покладають обов'язок на дорослих дітей забезпечувати матеріальну підтримку своїм батькам, якщо останні потребують матеріальної допомоги. У Сполучених Штатах Америки такі закони про допомогу батькам дітьми застосовуються дуже рідко, крім як за надзвичайних обставин, коли члени родини неправильно розпоряджаються сімейними активами, що могли б бути використані для піклування за батьками. На противагу, українські суди приймають рішення про здійснення дорослими дітьми щомісячних платежів на користь бідних батьків у формі твердої грошової суми або у частці від заробітку (доходу). У цій статті демонструється, що, незважаючи на різницю у сучасній політиці примусового стягнення платежів, користь законів про допомогу батькам дітьми в обох країнах може часто бути більш теоретичною, ніж практичною, при цьому, добровільна допомога дітей продовжує бути найбільш важливою альтернативою державній допомозі людям старшого віку, що перебувають у скрутному матеріальному становищі як у США, так і в Україні.

Ключові слова: утримання малозабезпечених батьків дітьми, діти.

Пірсон К. С. Законы о содержании совершеннолетними детьми своих малообеспеченных родителей: сравнительный анализ США и Украины

Аннотация. В Украине и Соединенных Штатах Америки существуют законодательные акты, которые возлагают обязанность на взрослых детей обеспечивать материальную поддержку своим родителям, если последние требуют материальной помощи. В Соединенных Штатах Америки такие законы о помощи родителям детьми применяются очень редко, за исключением чрезвычайных обстоятельств, когда члены семьи неправильно распоряжаются семейными активами, которые могли бы быть использованы для попечения за родителями. В отличие от них украинские суды принимают решения об осуществлении взрослыми детьми ежемесячных платежей в пользу бедных родителей в форме твердой денежной суммы или в доле от заработка (дохода). В этой статье демонстрируется, что, несмотря на разницу в современной политике принудительного взыскания платежей, польза законов о помощи родителям детьми в обеих странах может часто быть более теоретической, чем практической, при этом добровольная помощь детей продолжает быть наиболее важной альтернативой государственной помощи людям старшего возраста, находящимся в трудном материальном положении, как в США, так и в Украине.

Ключевые слова: содержание малообеспеченных родителей детьми, дети.

Pearson K. C. Filial Support Laws in the United States and Ukraine: A Modern Comparison of Laws Requiring Adult Children to Support Indigent Parents

Annotation. Both Ukraine and the United States have statutes imposing a duty on adult children to provide financial support for their parents if the parents are indigent or otherwise in financial need. In the United States, as demonstrated in this article, these filial support laws are rarely used in modern times except in extreme circumstances where family members have misused family assets that could otherwise be used for the parents' care. In contrast, Ukrainian courts will order support payments be made by adult children to a needy parent, either in the form of lump sum monthly payments or percentages of the child's monthly income. This article demonstrates that despite differences in modern enforcement policies, the benefits of filial support laws in both countries may often be more theoretical than practical, with voluntary filial support continuing to be the most important alternative to public support for indigent elders in the U.S. and Ukraine.

Key words: filial family support poor indigent parents, children.